

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми. Становлення України як високорозвинутої держави з постіндустріальним характером виробництва в ринковому середовищі вимагає залучення потенціалу малого бізнесу, який виконує важливі соціально-економічні функції і забезпечує інноваційний розвиток суспільства. У агропромисловій сфері існують невичерпні можливості і необхідність використання малих підприємств для розвитку усіх його складових: аграрного виробництва, переробної промисловості, інфраструктурних ланок, що забезпечуватиме досягнення синергетичного ефекту, продовольчої безпеки, соціальної стабільності і добробуту населення. Прикордонне розташування території виступає фактором формування підприємницького середовища і переваги для розвитку малого бізнесу агропромислової сфери, які оптимально реалізуються через створення євро регіонів.

Сучасний стан діяльності малого бізнесу агропромислової сфери Закарпатської області не дозволяє визначити його розвиток як активний і односпрямований. З одного боку, кількість малих підприємств АПК зростає, вони сприяють закріпленню ринкових відносин, вдосконаленню обороту економічних ресурсів, створенню додаткових робочих місць. З іншого, існує низка проблем, пов'язаних з незавершеністю реформуванням КСП та створення нової організаційної основи господарювання на селі, дезінтеграційним і конфронтаційним характером відносин між структурними елементами АПК, зумовленими диспаритетом цін на їх продукцію. Не виправдались надії і на фінансову підтримку у межах СЕЗ "Закарпаття" та Карпатського євро регіону. Викладене вимагає пошуку шляхів подальшого розвитку та підвищення ефективності малого бізнесу агропромислової сфери прикордонного регіону.

Проблемам підприємництва і підприємницького середовища у вітчизняній економічній науці присвячені праці Л.К.Бесчасного, В.М.Бородюка, З.С.Варналія, В.М.Гесца, В.І.Голікова, А.Л.Гріценка, Б.М.Данилишина, М.І.Долішнього, Б.І.Жиляєва, А.О.Зайнчковського, М.В.Зуб-ця, А.П.Кисельова, В.В.Корнеєва, І.І.Лукінова, В.М.Марченко, Т.Л.Мостенської, М.Ф.Мартиненка, С.В.Мочерного, Є.Г.Панченка, С.К.Реверчука, П.Т.Саблука, С.Н.Соболя та інших. У наукових працях цих вчених відображаються теоретико-методологічні основи розвитку підприємництва, висвітлюються проблеми і накреслюються шляхи їх вирішення.

Невирішеними залишається низка теоретико-методологічних питань щодо особливостей розвитку малого бізнесу у реальному секторі економіки та АПК з урахуванням фактору прикордонного розташування та резервів підвищення ефективності його діяльності у даній сфері. Наявність невирішених наукових проблем, пов'язаних з необхідністю залучення потенціалу малого бізнесу до процесів економічного зростання та реформування суспільних відносин, недостатній рівень дослідження тенденцій його розвитку зумовлюють актуальність теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Результати дисертаційного дослідження використано в науково-дослідних роботах Національного університету харчових технологій: “Удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційних процесів у харчовій промисловості” (номер державної реєстрації 0199v003934) і “Формування фінансово-кредитного механізму в умовах переходу харчової промисловості до ринкової економіки” (номер державної реєстрації 0198v002126).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретико-методологічних і прикладних засад розвитку підприємств малого бізнесу прикордонного регіону з урахуванням євроінтеграційних процесів та практичних рекомендацій по підвищенню його ефективності в умовах конкурентного ринкового середовища. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність розв'язання наступних задач:

- розкрити економічну сутність підприємництва та узагальнити теоретико-методологічні підходи до його визначення в сучасних економічних теоріях;

- здійснити теоретико-методологічне обґрунтування змісту підприємницького середовища і визначити основні елементи його формування в умовах транскордонного співробітництва;

- висвітлити переваги прикордонного розташування регіону щодо розвитку підприємств малого бізнесу;

- здійснити аналіз тенденцій у розвитку малого бізнесу в АПК Закарпатської області, встановити такі з них, що підлягають нівелюванню;

- виявити проблеми у відтворювальному процесі агропромислової сфери та зробити рекомендації щодо їх вирішення із застосуванням потенціалу підприємств малого бізнесу;

- встановити можливі додаткові джерела і методи фінансування та кредитування підприємств малого бізнесу з урахуванням підвищення їх конкурентно-спроможності на європейському ринку;

- здійснити теоретико-прикладне обґрунтування економічного механізму та процесів регулювання розвитку підприємств малого бізнесу.

Об'єктом дослідження є процес розвитку підприємств малого бізнесу агропромислової сфери прикордонного регіону.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні аспекти та практичні засади підвищення ефективності підприємств малого бізнесу агропромислової сфери прикордонного регіону.

Методи дослідження. В основу методології дослідження і вирішення поставлених задач покладено метод системного підходу до розвитку підприємств малого бізнесу агропромислової сфери прикордонного регіону.

Теоретичною і методологічною основою дослідження виступають закономірності розвитку малого бізнесу в АПК, відображені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, Закони України, Укази Президента України. Постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств і відомств, дані Державного комітету статистики України та

Закарпатського обласного статистичного управління, регіональні програми розвитку Закарпатської області.

Дослідження теоретико-методологічних основ підприємницької діяльності проводилось із застосування абстрактно-логічного методу. Для визначення трансакційних витрат підприємництва застосовувались економіко-математичні методи; для розробки методології малого бізнесу – методи групування і узагальнення; для аналізу тенденцій розвитку підприємств малого бізнесу у агропромисловій сфері – економіко-статистичні, індексний, вибірки, порівняння; для накреслення перспектив розвитку підприємств малого бізнесу та підвищення їх ефективності – метод прогнозування, розрахунково-конструктивний, компаративний, аналогій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у межах комплексного дослідження теоретичних і практичних проблем та особливостей розвитку підприємств малого бізнесу агропромислової сфери прикордонного регіону застосовано нові теоретичні та практичні підходи, що зумовило пошук нових шляхів до вдосконалення механізмів його регулювання та резервів підвищення ефективності. Їх відмінність від існуючих полягає в тому, що вони розроблені на системній основі та акцентують увагу на функціонуванні важливої і складної сфери економіки. Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

вперше:

- поглиблено наукові знання про прикордонне (транскордонне) співробітництво як специфічної сфери зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюється підприємствами сусідніх держав і відзначається рядом особливостей, обумовлених міжнародним поділом праці, закономірностями інтеграції виробництва;

- дається визначення підприємницької мотивації і сформульована мотиваційна модель розвитку бізнесу;

- обґрунтовано прикордонне розташування території як фактору активного формування підприємницького середовища у зв'язку з появою нових функціональних особливостей, які потребують відповідних зрушень у господарських і управлінських структурах, що слугує науковим обґрунтуванням для розробки відповідної регіональної політики;

дістали подальший розвиток:

- сутність підприємницького середовища, як сукупності правил, за якими здійснюється підприємницька діяльність та умов цієї діяльності, яке на відміну від існуючих конкретизується через його складові та їх економічний зміст;

- завдання, які стоять перед малим бізнесом в Україні з урахуванням необхідності формування економіки постіндустріального типу, що слугує теоретичним обґрунтуванням здійснення державної підтримки його розвитку;

- сучасна економічна теорія шляхом доповнення функцій підприємництва з урахуванням досвіду України та інших постсоціалістичних країн по виходу з кризи. Крім визначених в науці - господарської, організаційної, соціальної, інноваційної, особистісної встановлено ще одну функцію підприємництва –

стабілізаційну, що дозволяє розвинути механізм стабілізації економічної кон'юнктури за коливань ділової активності;

- *удосконалено* методи фінансування та кредитування підприємств малого бізнесу в контексті сучасного реформування аграрної сфери, податкових відносин, впорядкування бюджетного процесу, розвитку ринку страхових послуг, розробки нормативно-правової бази іпотеки, міжнародного співробітництва;

- *розкрито* динаміка та тенденції розвитку підприємств малого бізнесу АПК прикордонного регіону, виявлено недоліки і диспропорції у його структурних ланках, вплив функціонування СЕЗ “Закарпаття” і Карпатського євро регіону для визначення комплексу заходів щодо реалізації можливостей позитивних зрушень і підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу;

- *встановлено* причини дезінтеграційних і конфронтаційних відносин, сукупність протиріч між ланками АПК, порушення технологічної і організаційно-економічної цілісності та запропоновано способи їх усунення для вдосконалення відтворювального процесу та оптимізації структурних пропорцій з метою досягнення синергетичного ефекту та підвищення ефективності з урахуванням світового досвіду;

- *розроблено* організаційно-економічний механізм регулювання діяльності підприємств у сфері малого бізнесу з визначенням місця конкуренції, методів державної підтримки та використання внутрішніх резервів самоорганізації підприємств малого бізнесу на основі використання інноваційних стратегій та формування агропромислових кластерів.

Відмінність одержаних в дисертації результатів від існуючих наукових доробок полягає ще й в тому, що проблема розвитку малого бізнесу агропромислової сфери прикордонного регіону досліджується в умовах нової хвилі українських реформ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, викладені автором, створюють базу подальшого збагачення теорії і практики розвитку підприємств малого бізнесу агропромислової сфери прикордонного регіону. Викладені методичні положення та розробки можуть бути основою оцінки можливостей розвитку малого бізнесу та підвищення його ефективності. Накреслені у формі рекомендацій напрями та пріоритети розвитку малого бізнесу можуть забезпечити розробку та практичне втілення регіональних програм розвитку малого бізнесу і програм розвитку АПК.

Науково-практичне значення мають доробки щодо оптимізації структурних пропорцій і розвиток інтеграційних процесів між сферами АПК, пропозиції з вдосконалення економічного механізму і державної регуляторної політики у сфері малого бізнесу, комплексного підходу до застосування методів фінансування і кредитування підприємств малого підприємництва в АПК.

Результати дисертаційного дослідження призначені для використання Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України, Головним органом управління сільського господарства і продовольства

Закарпатської області державної адміністрації (довідка № 01 – 17/28 від 12.01.05).

Окремі результати дисертаційного дослідження використані у науково-дослідних розробках Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України (лист № 25/819-9-15 від 22.12.2004 р.). Результати дисертаційного дослідження застосовуються в навчальному процесі на факультеті економіки і менеджменту Національного університету харчових технологій при викладанні дисциплін “Економіка підприємства”, “Розміщення продуктивних сил” (довідка від 14.12.04).

Особистий внесок здобувача. Дисертантом вперше науково обгрунтовано основні напрями підвищення ефективності функціонування і розвитку підприємств малого бізнесу АПК прикордонного регіону та розроблено наукові рекомендації щодо вдосконалення механізмів його регулювання. Наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно і є його особистим внеском в економічну науку, зокрема економіку, організацію і управління підприємством.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і практичні результати дисертаційного дослідження були апробовані і доповідях і виступах на наукових і науково-практичних конференціях: “Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України” (м. Київ, 2004), “Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління” (м. Київ, 2004). Брав участь у роботі Міжнародної конференції “Глобальні проблеми садівництва і виноградарства та шляхи їх вирішення” (9-11 листопада 2004 р.) і обласної конференції “Сучасний економічний стан та перспективи реформування податкової системи в сільському господарстві” (25 листопада 2004 р.). Результати дисертації доповідалися також на двох міжнародних конференціях, організовані Закарпатським державним університетом: 1) “Проблеми адаптації вищої освіти України до європейських стандартів і принципів Болонського процесу” (23-26 березня 2004 р.; м. Ужгород); 2) “Rozvoj maleho a stredniho podnikani v zemich vychodni a stredni Evropy” – rozvoj lidskych zdroju (9-11 cervna 2004; Sonrance-Zemplinska Sirava-Uzhorod).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 7 наукових працях. Загальний обсяг публікацій 2,6 д.а., з них 5 у фахових виданнях, обсягом 2,1 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 221 сторінка, у тому числі 37 таблиць і 15 рисунків. Список використаних джерел містять 237 найменувань. Дисертація має 6 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – “**Теоретико-методологічні основи розвитку малого підприємництва**” – на основі аналізу і узагальнення теоретико-

методологічних положень вітчизняних і зарубіжних економістів розкрито смислове поле підприємництва та підприємницького середовища, методологія обґрунтування розвитку малого бізнесу в реальному секторі економіки, а також специфічні особливості розвитку і формування підприємництва в прикордонному регіоні.

Методами теоретичного аналізу, історичним, логічним, а також узагальнення розширено і поглиблено положення сучасної економічної теорії стосовно економічної сутності малого бізнесу, його ролі і функцій у ринковій економіці. На відміну від існуючих доробок у даному дослідженні розвинуто теоретичні основи малого бізнесу в реальному секторі економіки та його ролі у розвитку прикордонного регіону.

Встановлено, що, з одного боку, підприємництво – це особливий вид господарської діяльності, в основі якого лежить низка вимог та умов; з другого, – це певний стиль і тип поведінки, а з третього – це комплекс функцій, виконуваних в економіці. Поглиблено сучасну економічну теорію шляхом доповнення функцій підприємництва з урахуванням досвіду України та інших постсоціалістичних країн по виходу з кризи. Крім визначених - господарської, організаційної, соціальної, інноваційної, особистісної, – встановлено ще одну функцію підприємництва – стабілізаційну. Узагальнено сутність підприємницького середовища як сукупності правил, за якими здійснюється підприємницька діяльність та умов цієї діяльності. Підприємницьке середовище складається із законодавчої бази підприємництва, інституціональної інфраструктури, державної системи підтримки підприємництва, конкурентного середовища та його державного регулювання, факторних та фінансових ринків, ринків збуту продукції.

Доведено, що поняття “реальний сектор” відрізняється від поняття “сфера матеріального виробництва” виключенням торговельно-посередницьких послуг, які часто мають спекулятивний характер і не означають приросту реального продукту, а також і від “сфери з виробництва товарів” тим, що він включає не лише виробництво товарів (промисловість, сільське, лісове і рибне господарство, будівництво), але й ряд галузей сфери послуг, які додають вартості до продукту, створеного у товарному секторі, зокрема транспорт. Встановлено, що взаємодія малого бізнесу з крупним, може мати високу ефективність і здійснюватись не лише у вигляді конкуренції, але й співробітництва, яке може реалізовуватись у наступних формах: довірчої взаємодії, вимушеної співпраці, залежної взаємодії, спеціалізованого і незалежного узгодження інтересів та інших менш поширених. Механізми взаємодії підприємств малого і великого бізнесу наступні: система субпідряду, лізинг, франчайзинг, формування підприємницьких мереж, інкубатори. Розширено і узагальнено завдання, які стоять перед малим бізнесом в Україні: посилення гнучкості та мобільності національної економіки; формування конкурентного середовища; сприяння раціональному використанню природних, людських, інформаційних і матеріальних ресурсів; забезпечення збалансування попиту і пропозиції; зростання ефективності діяльності крупного бізнесу;

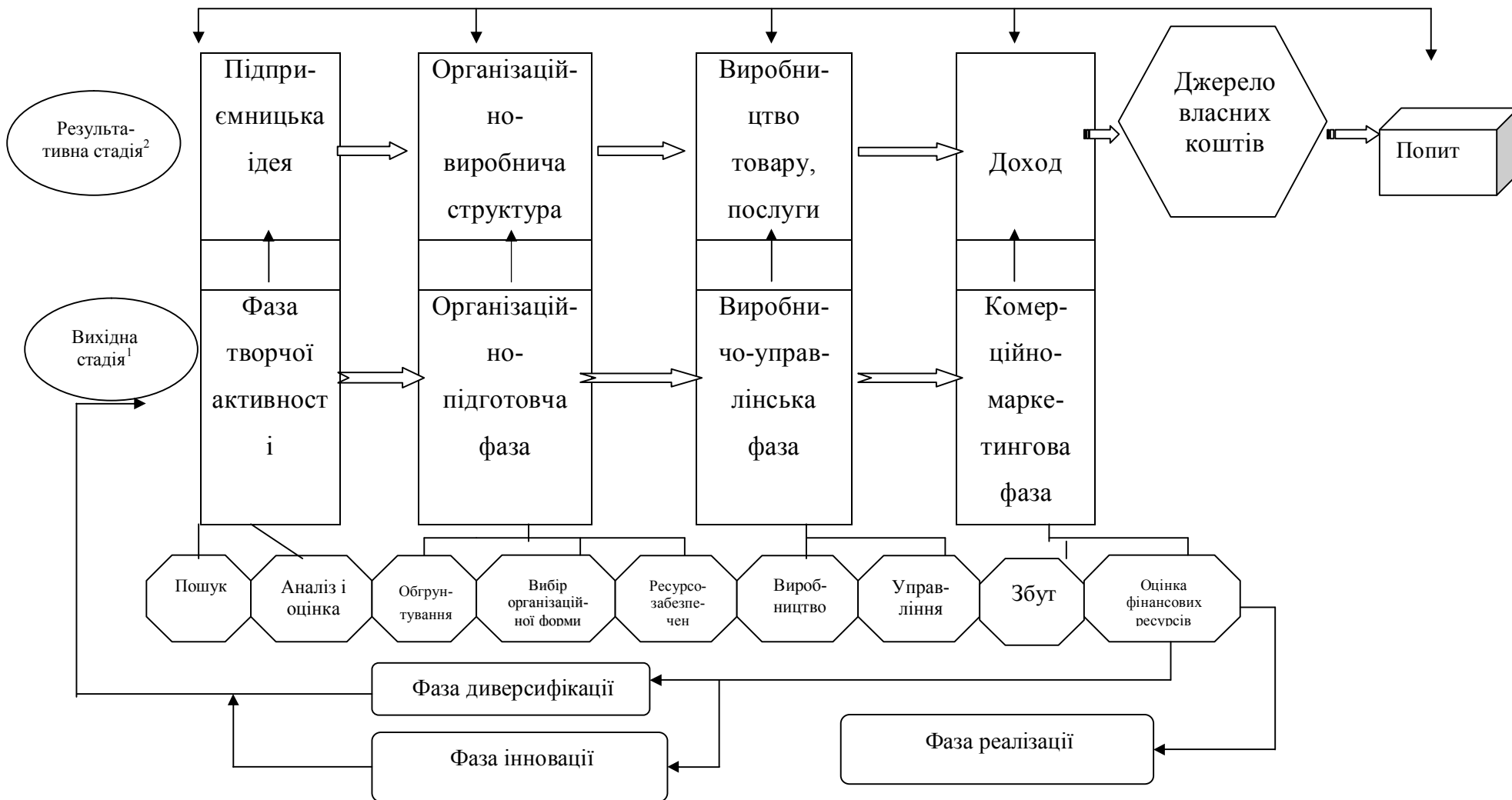
підвищення гнучкості та зменшення ризику крупного бізнесу шляхом кооперації з малими підприємствами; виконання соціальної функції; активізація ділової і підприємницької ініціативи населення.

Поглиблено знання про прикордонне (транскордонне) співробітництво як специфічної сфери зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів діяльності, що здійснюється на регіональному рівні сусідніх держав і відрізняється рядом особливостей, таких як наявність кордону і необхідність його облаштування; значно вищим навантаженням на інфраструктуру, особливо транспортну; спільним використанням природних ресурсів; більш широким взаємним спілкуванням населення сусідніх держав; потребою у спільному вирішенні проблем екологічної безпеки, ліквідації надзвичайних ситуацій і катастроф.

Сутнісним аспектом малого бізнесу у реальному секторі є його мотиваційна орієнтація, якою на сучасному етапі залишається бажання задоволення постійно зростаючих потреб суспільства та окремих осіб з метою отримання матеріальної вигоди. З моменту усвідомлення цього факту починається пошук незадоволених потреб і методів та способів їх задоволення шляхом створення продукту (товару або послуги). Відбувається пошук підприємницької ідеї, реалізація якої на практиці дасть можливість одержати позитивний фінансовий результат. Підприємницька мотивація – це спонукання людини, спрямовані на реалізацію підприємницької діяльності, у залежності від її індивідуальних фізіологічних і психологічних особливостей, системи поглядів, цінностей, схильності, освіти і т.д.

Мотивація скеровує підприємницьку поведінку у фазу творчої активності з метою визначення майбутньої сфери прикладання зусиль. На даному етапі здійснюється аналіз і оцінка перспективності нової підприємницької ідеї. Вихідними даними для оцінки ступеня ризику і прогнозування доходів виступають життєвий цикл продукту і ймовірна частка ринку цього продукту. Ступінь ризику залежить від співвідношення попиту і пропозиції, рівня технологічної і конструкторської складності продукту і обсягу вкладеного капіталу. Останній показник виступає базою для прогнозування обсягів продажу та інших вигод для підприємця. Під вигодами розуміється на увазі не лише поточний підприємницький дохід, але й стратегічна віддача у вигляді можливого перспективного розширення та диверсифікації діяльності підприємства. Критерієм переходу підприємницької діяльності у наступну фазу є результат порівняння підприємницького ризику з допустимим. Мотиваційна модель малого бізнесу відображена на рис. 1.

Розвинуто теоретичні положення, згідно яких прикордонні регіони виконують специфічні функції: контрольну, бар'єрну, контактну і розподільчу. З урахування підприємницької діяльності усіх рангів доведено, що контрольну і бар'єрну функції виконують державні установи і організації, а контактну і

1. Вихідна стадія – процес творчого пошуку підприємницької ідеї та її віртуальна розробка.
2. Результативна стадія – практична реалізація підприємницької ідеї.

Рис. 1. Мотиваційна модель розробки і реалізації малого бізнесу

розподільчу – підприємницькі структури, які створюються для переміщення через кордони товарів, послуг, людей, фінансових потоків, інформації. Останні конкретизуються у низці підфункцій, серед них слід відзначити насамперед такі, які впливають на розвиток малого бізнесу: транзитна, компенсаційна, інноваційна (адаптаційна); регіонально-проблемна.

Узагальнено і доповнено характеристику прикордонного співробітництва тим, що прикордонне розташування території є фактором формування підприємницького середовища, у зв'язку з появою нових функціональних особливостей, які потребують відповідних зрушень у господарських і управлінських структурах. Встановлено загрози, які формуються в результаті неоднакової інтенсивності у створенні єврорегіонів Україною та прилеглими країнами, що може викликати нерівномірність у розвитку підприємницької діяльності і, відповідно, розподілу доходів між країнами. Обґрунтовано, що великий вплив на розвиток підприємництва у прикордонних регіонах здійснює створення мережі міжнародних транспортних коридорів, завдяки наявності позатранспортного ефекту. Залучення Україною транзитних потоків є умовою зростання місця регіонів України у міжнародному поділі праці, будівництво нових автошляхів супроводжуватиметься розвитком відповідної сервісної індустрії, туризму з адекватним інфраструктурним забезпеченням, в результаті чого створюється широке поле для розвитку підприємств малого бізнесу.

У другому розділі – **“Розвиток підприємств малого бізнесу в АПК прикордонного регіону”** – розкриті динаміка і структура розвитку регіонального АПК, особливості розвитку підприємств малого бізнесу в сільському господарстві і переробній промисловості, інфраструктурне його забезпечення і ефективність функціонування підприємств малого бізнесу АПК.

Доведено, що в процесі реформування аграрної сфери відбувся стрімкий перерозподіл аграрних ресурсів на користь господарств населення, які володіють більш як 70% сільськогосподарських угідь, у той час як у цілому по Україні зберігається висока частка сільськогосподарських підприємств у землеволодінні. Обсяги валової продукції сільського господарства збільшились за 1995-2002 роки на 13,3%, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах зменшились майже на 66%, а в господарствах населення зросли на 26,6%. Якщо у 1995 році сільськогосподарські підприємства виробляли 19,6% рослинницької продукції, то у 2002 році лише 10%. На тваринництві також спеціалізуються господарства населення і ця тенденція посилюється.

Показано, що у харчовій промисловості найбільшу питому вагу має виробництво напоїв – вина, коньяки, соки, мінеральні води. Виробництво усіх інших видів продовольчих товарів значною мірою втратило свій потенціал і вимагає заходів з активізації діяльності і розширення виробництва. Перероблення сільгоспсировини становить менше 1% галузі, однак воно залишається перспективним для аграрних підприємств, які мають власну промислову базу і можливість реалізувати продукцію з більшими вигодами, ніж сировину. Проблеми у АПК області частково зумовлені станом основного капіталу галузей. Однак позитивними є тенденції останніх років, які

проявляються у випереджаючому зростанні обсягів інвестицій в основний капітал малих підприємств сільського господарства області, що забезпечить відтворення і розширення їх виробництва.

На сучасному етапі в АПК області склались проблеми, зумовлені і реформуванням аграрної сфери, і паюванням землі, переходом до ринкових відносин, а подрібненість земельних масивів унеможливило застосування інтенсивних технологій. Реалізацію продукції за адекватною ціною ускладнюють низька фондоозброєність виробництва, відсутність дієвої системи збуту продукції та виробничої кооперації. Встановлено, що розвиток малих підприємств у сільському господарстві є менш динамічним, ніж по економіці області. При цьому спостерігається процес зниження активності суб'єктів малого бізнесу аграрної сфери в економічному піднесенні галузі і регіону, частина зареєстрованих підприємств не здійснюють виробничої діяльності, залишаючись фіктивним учасником економічної діяльності. У процесі реформування КСП та створення нової організаційно-правової основи господарювання на селі в області виявилась низка проблем, серед яких слід відзначити наступні: недосконала організаційна структура господарських товариств та виробничих кооперативів, які мають велику кількість засновників (іноді досягає 100 осіб), що ускладнює прийняття господарських і управлінських рішень; слабка матеріально-технічна база і фінансова недоступність кредитних ресурсів для розширення виробництва.

Виявлено, що на тлі загальної стабільності з 2002 року відмічається одночасне зменшення кількості фермерських господарств і розмірів їх сільгоспугідь, що пояснюється, по-перше, об'єднанням малих господарств з невеликою площею сільгоспугідь (1-2 га), яке вплинуло на їх кількість; по-друге, складністю такої форми господарювання, нестачею фінансових коштів, великою працездатністю і відповідальністю, що викликало часткову відмову від фермерства. Воно досі не відіграє значної ролі у тваринницькій галузі області, а спеціалізується на продукції рослинництва, що відбиває загальну тенденцію по Україні. На сучасному етапі фермерство забезпечує лише 2% усієї продукції сільського господарства області, що не є достатнім і не відповідає тій ролі, яку покладає на дану форму господарювання держава і місцева влада.

Серед підприємств малого бізнесу області 77,7% прибуткові (сума прибутку 70,8 млн.грн.; прибуток на 1 працівника 1571 грн.), а доля збиткових підприємств у загальній їх кількості (6574 одиниць у 2003р.) складає 22,3% (сума збитків 47,5 млн. грн.) При цьому, якщо обсяг виробленої продукції, робіт і послуг у 2003р. досяг 537,7 млн.грн., то витрати на виробництво продукції, робіт і послуг становили 547,9 млн.грн., що свідчить про низьку ефективність малого бізнесу в області.

Обсяг виробленої продукції, робіт і послуг на малих підприємствах сільського, лісового і рибного господарства у 2003р. склав 33,3 млн.грн., а в обробній промисловості – 151,5 млн.грн. Витрати суб'єктів малого бізнесу на гривню виробленої продукції, робіт і послуг у сільському, лісовому і рибному господарстві у 2003р. перевищили 104 коп./грн., а в обробній промисловості –

114 коп./грн. У сільському і лісовому господарстві 16,8% малих підприємств до загальної їх кількості були збиткові, що менше, ніж у цілому по області, а в обробній промисловості їх було 25,5%, що перевищує середньообласний показник. Валові інвестиції в основний капітал підприємств малого бізнесу в сільському господарстві в 2003р. перевищили 3 млн.грн. (1026,1 грн. на 1 працюючого), а в обробну промисловість – 35,9 млн. грн. (3 тис. на одного працюючого), що недостатньо.

У 2003р. середньомісячна заробітна плата працівників підприємств малого бізнесу в цілому по області склала 240,6 грн., а в сільському господарстві – 157 грн., обробній промисловості – 244,6 грн. Ефективність розвитку окремих підприємств малого бізнесу в харчовій промисловості області наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Ефективність розвитку і функціонування підприємств малого бізнесу в харчовій промисловості Закарпатської області в 2003р.¹

Назва підприємств	Обсяг виробленої продукції, тис.грн.	Собівартість продукції, тис.грн.	Прибуток, тис.грн.	Чисельність персоналу, чол.	Продуктивність праці, тис.грн.	Середньомісячна зарплата, грн.
Свалявський хлібокомбінат	419,7	451,8	-32,1	49	8,6	215,2
ПП "Глобус"	921,2	384,5	536,7	30	30,7	265,0
МП "Обрій"	1628,7	1256,2	372,5	51	31,9	435,0
ТОВ "Молочник"	169,0	166,9	2,1	40	4,2	240,0
ТОВ "Водограй"	597,1	466,4	130,7	42	14,2	152,0
КП "Чинадіївська хлібопекарня"	1450,3	1444,0	6,3	58	25,0	394,0
Плосківський завод мінеральних вод	1728,6	1435,1	293,5	51	33,9	434,0

1) За даними статистичної звітності малих підприємств

У зовнішньоекономічній діяльності відбуваються позитивні зрушення, які полягають насамперед в тому, що збільшилась частка експорту переробної ланки комплексу. За нашими оцінками, внесок малих підприємств у зовнішньоторговельний оборот продукції АПК становить менше 3%, у тому числі по харчовій промисловості 1,7% і по сільському господарству – 1,3%.

Реалізація інвестиційних проектів у СЕЗ "Закарпаття" по харчовій промисловості та переробленню сільгосппродуктів ще не виконуються, що не відповідають вимогам розвитку даних видів діяльності і розвитку малого підприємництва комплексу. Ринкова інфраструктура АПК області залишається

однією з менш розвинених в Україні, не діють аграрні і агро-сировинні біржі та агроторгові дома. У виробничій інфраструктурі проблеми полягають у зменшенні і нерациональному використанні всіх її об'єктів та їх фізичному зношенні. Показники соціальної інфраструктури АПК ще гірші: закриваються лікарні, зменшується кількість установ освіти, сфери побуту тощо. Ефективність діяльності підприємств малого бізнесу в АПК залишається невисокою. Низькою є прибутковість виробництва, велика кількість підприємств збиткова, коефіцієнти ефективності нижчі за середні по Україні. В цілому малий бізнес у Закарпатській області ще не досяг рівня економічного ефекту, а його роль визначається ефектом соціальним та інституційним.

У третьому розділі – **“Підвищення ефективності розвитку малого підприємництва в агропромисловій сфері”** – розроблені основні напрями підвищення ефективності розвитку малого бізнесу, намічені шляхи оптимізації структурних пропорцій і розвитку інтеграційних процесів між сферами АПК, значна увага приділена удосконаленню фінансування і кредитування малого підприємництва АПК, а також економічного механізму і державної регуляторної політики у сфері малого бізнесу, розвитку малого підприємництва на основі інноваційних стратегій.

Досліджено, що передумовами підвищення ефективності малого бізнесу АПК області виступають наступні: подальше вдосконалення земельно-орендних відносин; врегулювання організаційно-правових форм та структур новостворених сільськогосподарських підприємств; вибір ефективних форм управління новоствореними підприємствами; удосконалення системи виробничих відносин у комплексі, форм внутрішньогосподарської організації праці; створення умов для активізації інвестиційної діяльності; формування оптимальної структури аграрного ринку на підставі маркетингових досліджень; здійснення комплексу заходів щодо підтримки розвитку малого бізнесу в АПК, в тому числі фермерських господарств. Існує резерв в процесі удосконалення орендних відносин між колишніми членами КСП та підприємствами-орендарями, оптимізації інфраструктури аграрного ринку на підставі масштабних та постійних маркетингових досліджень, сервісного обслуговування техніки, технічного переоснащення АПК.

Доведено, що сучасні проблеми щодо інтеграційних процесів полягають у невідпрацьованості і недосконалості механізму розподілу прибутків між сферами АПК, диспаритетом цін на продукцію аграрної сфери та харчової промисловості, інфраструктурних підрозділів. Вплинула на дезінтеграцію і науково необґрунтована приватизація майна переробних підприємств, яка відбувалась без участі сільськогосподарських товаровиробників. У результаті в ряді випадків взаємовідносини між підприємствами різних сфер АПК мали конфронтаційний характер. У процесі сучасної інтеграції підприємств АПК визначився комплекс протиріч, які можна узагальнити наступним чином: існування специфічних галузевих інтересів і потребою досягнення синергетичного ефекту від спільної діяльності; наявністю різних форм власності та господарювання у галузях і необхідністю досягнення єдиної мети; непослідов-

ною політикою держави у формуванні централізованих продовольчих і сировинних фондів та недостатнім розвитком системи заготівель; потребами у фінансо-інвестиційних ресурсах та звуженими можливостями їх надходження тощо. Вирішення даних проблем вимагає спрямування скоординованих дій щодо розвитку складових агропромислового комплексу.

В результаті негативних наслідків економічної кризи, недоліків у реформуванні в області спостерігаються порушення технологічної цілісності АПК, які спричиняють організаційно-економічні диспропорції. Проявами даного явища виступають економічно необґрунтоване створення збиткових переробних ланок у сільськогосподарських підприємствах з недостатнім ступенем переробки, втратою в процесі переробки частини цінних компонентів, невисокою якістю продукції та досить вузьким асортиментом, неповною забезпеченістю технологіями, які створюють цілісний виробничий ланцюг за недостатньої завантаженості потужностей існуючих переробних підприємств.

Для вирішення проблем розвитку малого бізнесу АПК можливе застосування таких способів, в основі яких лежить проникнення капіталу переробних підприємств у сільське господарство і які випробовуються у ряді областей України. Перший спосіб полягає у співпраці переробних підприємств з аграрними підприємствами на засадах взаємовигідності. Другий – у створенні на основі реформованих аграрних підприємств нових агроформувань, за участю майна сільськогосподарських підприємств та інвестицій переробних підприємств, що сприяє технічному забезпеченню перших і стабільному постачанню сировини останнім. Третій спосіб полягає у формуванні замкнених циклів – від виробництва сировини до реалізації готової продукції, що особливо придатне для розвитку інтеграційних процесів у молоко- та м'ясопродуктовому виробництві. Четвертий - більш придатний для інтеграції переробних підприємств з великими і малими аграрними підприємствами і базується на довгострокових угодах. Дедалі більшого поширення набувають інтеграційні процеси у формі агропромислових структур холдингового типу, які утворюються на основі підприємств переробної ланки АПК або на базі підприємств безпосередньо не пов'язаних з роботою комплексу.

Оптимізація співвідношення між сировинною, переробною і обслуговуючою сферами комплексу є одним із найважливіших напрямів на шляху подолання кризи в агропромисловому виробництві. Сучасна галузева структура АПК Закарпаття не є досконалою і характеризується низкою диспропорцій, зокрема недостатнім розвитком ринкової, виробничої та соціальної інфраструктури. Малий бізнес повинен зайняти гідне місце в процесі вдосконалення структурних пропорцій АПК – аграрній сфері, переробній ланці, обслуговуючому виробництві. В сучасних умовах із-за зменшення ресурсної бази АПК, недостачі сільськогосподарської сировини особлива увага з боку малих підприємств повинна приділятися глибокій переробці, комплексному і раціональному її використанню, збільшенню у загальній структурі продукції харчової промисловості частки готових до споживання виробів і

напівфабрикатів. Це вимагає удосконалення технології виробництва на малих підприємствах АПК.

У підвищенні ефективності функціонування АПК важливим аспектом залишається територіальна організація, зокрема його переробної ланки, що сприятиме посиленню її експортного потенціалу і виправленню диспропорцій між сировинною базою і виробничими потужностями з переробки, де вагому роль може відігравати малий бізнес. Ця проблема особливо важлива для тих видів діяльності, підприємства яких переробляють малотранспортабельну продукцію, яка швидко псується і відзначається великими втратами. У цьому зв'язку слід удосконалити виробничу структуру і територіальний склад сировинних зон переробних підприємств.

Конкурентне середовище та регуляторна політика держави стосовно малого бізнесу АПК представляють собою механізм, який формує зовнішнє і впливає на внутрішнє середовище, забезпечує взаємозв'язок елементів системи обороту ресурсів комплексу та ефективність їх використання. Найважливішими формами державного регулювання малого підприємництва є планування і програмування. Велика роль у здійсненні регулювання малого підприємництва відводиться регіональним програмам, які контролюються облдержадміністрацією та обласною радою. З цією метою в області слід розробити програму розвитку малого бізнесу з урахуванням транскордонного співробітництва.

Ефективність фермерських господарств значною мірою зумовлюватиметься організацією їх підтримки, яка може бути прямою і опосередкованою. Пряма підтримка можлива у межах укладених регіональних програм, в тому числі розвитку малого підприємництва та за рахунок коштів Державного і місцевого бюджетів. Опосередкованою формою підтримки виступає створення аграрних дорадчих інститутів, які діятимуть у кожному районі області; створення і розвиток агробізнес-центрів, консультативних фірм, які надаватимуть послуги у сфері ведення фінансово-господарської діяльності, інформаційно-консультативного обслуговування, техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва; угоди з нафтопереробними підприємствами, за якою для товаровиробників аграрної сфери створюються сприятливі умови, встановлюється доступна ціна на пальне та його достатні обсяги; фіксований сільськогосподарський податок, специфічний механізм звільнення від сплати податку на додану вартість; можливість відстрочки податкових платежів, тощо.

У вітчизняній економічній науці визначено декілька варіантів довгострокової інноваційної стратегії, на основі яких може розвиватись малий бізнес, серед яких слід виділити, по-перше, стратегію, апробовану вітчизняним десятилітнім досвідом і побудовану на засадах так званого “Вашингтонського консенсусу”. Це суто ліберальна економічна політика, яка має іншу назву – “наздоганяючий тип розвитку”. Друга модель довгострокової стратегії полягає в створенні максимально сприятливих умов для прогресу вітчизняного науково-виробничого потенціалу та зростання добробуту населення на основі підвищення економічної ефективності, використання власних ресурсів та формування конкурентоздатної національної економіки, стабільного

економічного зростання за участю державного регулювання. Ця модель має назву “випереджаючий розвиток”. У Закарпатській області з урахуванням цієї моделі слід формувати агропромисловий кластер на інноваційно-інвестиційній основі конкурентноспроможний на європейському ринку.

Інноваційний шлях розвитку малого бізнесу АПК Закарпаття може реалізовуватись через систему баз апробації нових технологій, якими є агротехнопарки, агротехнополіси, що дозволяють у повній мірі використати результати НДДКР в області, особливо стосовно виробництва екологічно чистих продуктів харчування. Характерна особливість вказаних інноваційних проектів визначається сутністю самого інноваційного процесу та його етапів: розробка – дослідно-експериментальна перевірка – впровадження – поширення нововведень на різні сфери економічної діяльності. За такою схемою можна було б налагодити виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку, збут, заготівлю та переробку дикоростучих плодів та ягід, грибів, виробництво виноградних вин.

Виходячи з досвіду розвинутих країн прогрес малого бізнесу можливий також на основі таких інноваційних стратегій: збереження, захисту та конкурентній, які відрізняються ступенем протекціонізму до нього, методами підтримки, важелями регулювання та загальноекономічною орієнтацією держави – відкритістю або закритістю до зовнішнього середовища. Стосовно врахування світового досвіду та ступеню його адаптації до національних умов в області слід використовувати стратегію перенесення, стратегію запозичення та стратегію нарощування.

ВИСНОВКИ

Одержані наукові результати в сукупності дозволили розв’язати наукового завдання, що має важливе значення для розвитку вітчизняної науки економіки, організації і управління підприємствами, а саме: визначено і науково обґрунтовано шляхи підвищення ефективності економіки, організації і управління підприємствами малого бізнесу в агропромисловій сфері прикордонного регіону і накреслено основні напрями його оптимізації. Вирішення даного завдання здійснено шляхом глибокого аналізу теоретико-методологічних засад розвитку малого бізнесу АПК прикордонного регіону та фактичного стану його розвитку у Закарпатській області і обґрунтування практичних рекомендацій щодо активізації його діяльності та збільшення ролі у економіці області і національної держави. Результати дослідження є підставою для наступних висновків:

1. Ключовим моментом економічних перетворень в Україні на шляху економічного зростання виступає розвиток підприємництва, яке стимулює ефективне використання економічних ресурсів (інтелектуальних, інформаційних, матеріальних, трудових, фінансових), сприяє інноваційному процесу, прогресивним структурним зрушенням, задоволенню кінцевого попиту населення і зайнятості та має триєдиний зміст, по-перше є видом

господарської діяльності, по-друге, певним стилем і типом поведінки, а по-третє, комплексом функцій, через які усвідомлюється роль даного явища в трансформаційних процесах і серед яких економічна теорія виділяє господарську, організаційну, соціальну, інноваційну і особистісну та яку, з урахуванням досвіду України та інших постсоціалістичних країн виходу з кризи, доповнено функцією стабілізаційною.

2. Малий бізнес можна розглядати як процес створення нової економічної системи на мікрорівні, яка повинна “вписатись” у існуючу макросистему і встановити зв’язки з однорівневими системами. Такою макрорівневою системою виступає національна економіка, а держава установлює правила та умови діяльності малого бізнесу, тобто формує підприємницьке середовище, яке складається із законодавчої бази, інституціональної інфраструктури, державної системи підтримки підприємництва, конкурентного середовища та його державного регулювання, факторних та фінансових ринків, ринків збуту продукції.

3. Вивчення реального стану малого бізнесу і багатоплановість його розвитку вимагають певних методичних підходів до аналізу динаміки та умов функціонування малих підприємств, що представлено в роботі узагальненням критеріїв визначення малого бізнесу – кількісним, якісним і комбінованим, які відрізняються сукупністю індикаторів. У роботі досліджено еволюцію поглядів на мале підприємництво у розвинених країнах та Україні, доведено прогресивність останньої методики, принциповою і позитивною ознакою якої виступає відхід від поділу економіки на виробничу і невиробничу сфери. Враховуючи сучасну ситуацію із захистом прав власності запропонована методика визначення трансакційних витрат підприємця, включаючи нелегальні, що впливають на тенденції розвитку малого бізнесу в Україні.

4. На сучасному етапі переваги прикордонного розташування Закарпаття майже не використано, хоча вони є фактором розвитку малого бізнесу в зв’язку з появою нових господарських функцій: контрольної, бар’єрної, контактної і розподільчої. З урахування підприємницької діяльності усіх рангів доведено, що контрольну і бар’єрну функції виконують державні установи і організації, а контактну і розподільчу – підприємницькі структури, які створюються для переміщення через кордони товарів, послуг, людей, фінансових потоків, інформації. Останні конкретизуються у низці підфункцій, серед них відзначаються насамперед такі, які впливають на розвиток малого бізнесу: транзитна, компенсаційна, інноваційна (адаптаційна); регіонально-проблемна. Великий вплив на розвиток підприємництва у прикордонних регіонах здійснює створення мережі міжнародних транспортних коридорів, завдяки наявності позатранспортного ефекту.

5. У роботі доведено, що проблеми, які склались на сучасному етапі в малому бізнесі АПК Закарпатської області, зумовлені реформуванням аграрної сфери і паюванням землі, незавершеністю переходу до ринкових відносин. Подрібненість земельних масивів унеможливує застосування інтенсивних технологій, викликає низьку фондоозброєність виробництва, а відсутність

дієвої системи збуту продукції та виробничої кооперації ускладнюють реалізацію продукції за гідною ціною. Розвиток малих підприємств у сільському господарстві є менш динамічним ніж по економіці області, спостерігається процес зниження активності суб'єктів малого бізнесу аграрної сфери в економічному піднесенні галузі і регіону, частина зареєстрованих підприємств не здійснюють виробничої діяльності, залишаючись фіктивним учасником економічної діяльності. Організаційна структура господарських товариств та виробничих кооперативів не відповідає потребам раціонального господарювання, вони мають велику кількість засновників (іноді досягає 100 осіб), що ускладнює прийняття господарських і управлінських рішень, а з 2002 року відмічається зменшення кількості фермерських господарств і розмірів їх сільгоспугідь, що пояснюється по-перше, об'єднанням малих господарств з невеликою площею сільгоспугідь (1-2 га), що вплинуло на їх кількість; по-друге, відмовою від фермерства.

6. Ефективність діяльності підприємств малого бізнесу в АПК залишається невисокою. Низькою є прибутковість виробництва, велика кількість підприємств збиткова, коефіцієнти ефективності нижчі за середні по Україні. В цілому малий бізнес у Закарпатській області ще не досяг рівня економічного ефекту, а його роль визначається ефектом соціальним та інституційним. Передумовами підвищення ефективності малого бізнесу АПК області виступають наступні: подальше вдосконалення земельно-орендних відносин; врегулювання організаційно-правових форм та структур новостворених сільськогосподарських підприємств; вибір ефективних форм управління новоствореними підприємствами; удосконалення системи виробничих відносин у комплексі, форм внутрішньогосподарської організації праці; створення умов для активізації інвестиційної діяльності; формування оптимальної структури аграрного ринку на підставі маркетингових досліджень; здійснення комплексу заходів щодо підтримки розвитку малого бізнесу в АПК, в тому числі фермерських господарств.

7. Переваги діяльності АПК полягають у досягненні синергетичного ефекту від інтеграції його ланок. В роботі узагальнено сучасні проблеми щодо інтеграційних процесів, які полягають у невідпрацьованості і недосконалості механізму розподілу прибутків між сферами АПК, диспаритеті цін на продукцію аграрної сфери та харчової промисловості, інфраструктурних підрозділів, в результаті чого потерпають сільськогосподарські виробники та малі підприємства. Результатом цього стала дезінтеграція та конфронтація структурних складових АПК. Для вирішення проблем розвитку малого бізнесу АПК запропоновано апробовані у світі способи, в основі яких лежить проникнення капіталу переробних підприємств у сільське господарство і які випробовуються у ряді областей України: співпраці переробних підприємств з аграрними підприємствами на засадах взаємовигідності; створенні на основі реформованих аграрних підприємств нових агроформувань, за участю майна сільськогосподарських підприємств та інвестицій переробних підприємств;

формування замкнених циклів; створення агропромислових структур холдингового типу.

9. Розвиток малого бізнесу необхідно здійснювати на основі довгострокової стратегії випереджаючого розвитку, яка конкретизується у таких інноваційних стратегіях як збереження, захисту та конкурентній, що відрізняються ступенем протекціонізму до нього, методами підтримки, важелями регулювання та загальноекономічною орієнтацією держави – відкритістю або закритістю до зовнішнього середовища, через систему баз апробації нових технологій, якими є агротехнопарки, агротехнополіси, технопарки і технополіси. Орієнтири розвитку малого бізнесу на основі інноваційної стратегії повинні збігатись з концепцією сталого розвитку, коли екологічний імідж і репутація підприємця і підприємництва стають важливою конкурентною перевагою у світі високих технологій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Стегура В.В. Проблеми інфраструктурного забезпечення АПК України // Економіка АПК.- 2004. - № 2.- С. 97-101
2. Стегура В.В. Вплив транскордонного співробітництва на розвиток АПК Закарпатської області // Економіка промисловості. - К.: РВПС України НАН України, 2004.- С. 112-115.
3. Стегура В.В. Роль малого бізнесу в реалізації стратегії сталого розвитку // Економіка природокористування і охорони довкілля. - К.: РВПС України НАН України, 2004.- С. 124-128
4. Стегура В.В. Регіональні проблеми розвитку селянських (фермерських) господарств України // Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. – К., РВПС України НАН України, 2004.- Ч. 2.- С. 356-359.
5. Стегура В.В. Перспективи розвитку АПК Закарпатської області // Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України. Матеріали III Всеукр наук.-практ. конфер.- К.: ВГЛ Обрії, 2004.- С.140-141
6. Стегура В.В. Державна підтримка і розвиток малого бізнесу АПК у розвинутих країнах //Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління. Матеріали наук.-практ. конфер. За міжнародною участю (28 травня 2004 р., Київ). Т.2. - К.: Вид-во НАДУ, 2004.-С. 251-253.
7. Стегура В.В. Методологія обґрунтування розвитку малого бізнесу в реальному секторі економіки //

АНОТАЦІЯ

Стегура В.В. Развитие малого бизнеса в агропромышленной сфере приграничного региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 – Экономика, организация и управление предприятиями. – Национальный институт пищевых технологий МОН Украины, Киев, 2005.

В диссертации сформулированы и обоснованы теоретико-методологические основы экономики, организации и управления предприятиями малого предпринимательства в агропромышленной сфере приграничного региона. Раскрыты экономическая сущность предпринимательства в реальном секторе экономики и ее роль в развитии приграничного региона. Углублено современную экономическую теорию путем дополнения функций предприни-

Ключевые слова: малое предпринимательство, экономика предприятия, рыночная трансформация, евроинтеграция, инновационные стратегии, экономический механизм, регуляторная политика, государственное управление, пищевая промышленность.

АННОТАЦИЯ

Стегура В.В. Развитие малого бизнеса в агропромышленной сфере приграничного региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 – Экономика, организация и управление предприятиями. – Национальный институт пищевых технологий МОН Украины, Киев, 2005.

В диссертации сформулированы и обоснованы теоретико-методологические основы экономики, организации и управления предприятиями малого предпринимательства в агропромышленной сфере приграничного региона. Раскрыты экономическая сущность предпринимательства в реальном секторе экономики и ее роль в развитии приграничного региона. Углублено современную экономическую теорию путем дополнения функций предприни-

мательства с учетом опыта Украины и других постсоциалистических стран по выходу из кризиса. Кроме определенных – хозяйственной, организационной, социальной, инновационной, личностной определено ещё одну функцию предпринимательства – стабилизационную. Освещены сущность предпринимательской среды и ее структура, а также механизмы взаимодействия малого бизнеса с крупным. Углублено знание о приграничном (трансграничном) сотрудничестве как специфической сферы внешнеэкономической, экологической, культурно-просветительской и других видов деятельности. Развита теоретические положения о приграничных регионах, выполняющие специфические функции и являющимися фактором формулирования предпринимательской среды.

В диссертационной работе показаны динамика и структура развития предприятий малого бизнеса аграрно-промышленного комплекса приграничного региона. Раскрыты особенности развития предприятий малого бизнеса в сельском хозяйстве, обусловленные несовершенной структурой хозяйственных товариществ, раздробленностью земельных массивов, слабой материально-технической базой, сокращением количества фермерских хозяйств. Предприятия пищевой промышленности перерабатывают менее 1% сельхозсырья, что требует активизации деятельности и расширения производства в перерабатывающих отраслях. Эффективность деятельности предприятий малого бизнеса в агропромышленном комплексе остается невысокой, низкая прибыльность производства, высокое количество убыточных предприятий, показатели эффективности ниже средне-республиканских. Нарушена технологическая целостность АПК, вызывающая организационно экономические нарушения.

Разработаны направления повышения эффективности развития предприятий малого бизнеса АПК и пути оптимизации пропорциональности между сырьевой, перерабатывающей и обслуживающей сферами комплекса. Обоснованы направления повышения глубины переработки сельхозсырья, комплексного и рационального его использования, увеличение в общей структуре продукции пищевой промышленности доли готовых к потреблению изделий и полуфабрикатов. Разработаны пути перехода предприятий на инновационную модель развития с акцентом на создание максимально благоприятных условий для прогресса отечественного научно-производственного потенциала. Определены пути совершенствования финансирования и кредитования предприятий малого бизнеса в АПК и повышения эффективности экономического механизма и государственной регуляторной политики в сфере малого бизнеса.

Ключевые слова: малое предпринимательство, экономика предприятия, рыночная трансформация, евроинтеграция, инновационные стратегии, экономический механизм, регулятивная политика, государственное управление, пищевая промышленность.

SUMMARY

Stegura V.V. Development of small business in agroindustrial sphere of frontier region. - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a speciality 08.06.01 - Economy, organization and operation of business. - National institute of food technologies MES of Ukraine, Kiev, 2005.

In the dissertation are formulated and the theoretical-methodological bases of economy, organization and management of the enterprises of small business in agroindustrial sphere of frontier region are proved. Are opened economic essence of business in real sector of economy and its (her) role in development of frontier region. Is profound the modern economic theory by addition of functions of business in view of experience of Ukraine and others postsocialistical of the countries on an output (exit) from crisis. Except for certain (determined) - economic, organizational, social, personal is determined one function of business - Stability. Are covered essence of enterprise environment (Wednesday) and its (her) structure, and also mechanisms of interaction of small business with large. The knowledge about frontier cooperation as specific of sphere external economic, ecological, cultural - educational and other kinds of activity is profound. The theoretical rules (situations) about frontier regions carrying out specific functions and being the factor of a formulation of enterprise environment (Wednesday) are advanced.

The directions of increase of efficiency of development of the enterprises of small business AIC and way of optimisation of proportionality between raw, processing and serving by spheres of a complex are developed. The ways of increase of depth of processing Agriculture material, complex and his (its) rational use, increase in general (common) structure of production of a food-processing industry of a share of products, ready to consumption, and semifinished items are determined. The ways of transition of the enterprises on model of development with accent (stress) on creation of maximum favourable conditions for progress of domestic research-and-production potential are developed. The ways of perfection of financing and crediting of the enterprises of small business in AIC and increase of efficiency of the economic mechanism and state of policy (politics) in sphere of small business are determined.

Key words: small business, economy of the enterprise, market transformation, Europeanintegration, innovation of strategy, economic mechanism, regulation policy(politics), state management, food-processing industry.